
Az Európai Bíróság és a kölcsönös elismerés elvének hatása az európai büntetőjog fejlődésére*

FARKAS ÁKOS**

Bevezető megjegyzések

†örténetünk mintegy húsz évvel ezelőtt kezdődött. Ez idő tájt az Európai
Közösségek tagállamainak együttműködése új szakaszba lépett. Már nem
csupán a gazdaság és a kereskedelem előtt álló akadályok megszüntetését, a
tagállamok gazdaságának fejlesztését, a közös piac intézményének kiépítését
tekintették feladatuknak. A tagállamok kapcsolataikat szorosabbra kívánták fogni.
Ezt diktálta az 1950-es években megindult együttműködés több évtizedes
tapasztalata, a gazdasági és a piaci együttműködés egységes intézményi háttere,
és a tagállamok egyre szorosabbá váló politikai együttműködése. Ebbe a
folyamatba a büntetőjog és a büntetőeljárás jog viszonylag későn, az 1990-es
évek elején kapcsolódott be. Azonban ezen a területen bekövetkezett jelentős
fejlődés – amely a dolgozat tárgya – viszonylag gyorsan, alig tizennyolc év alatt
zajlott le.

Ezt a fejlődést *Perron* egy 2005-ben megjelent tanulmányában három szakaszra
tagolta. Felosztása szerint az első 1992-től, a Maastrichti Szerződéstől 1997-98-ig
az Amszterdami Szerződésig, a második az Amszterdami Szerződéstől 2001-ig a
Nizzai Szerződésig tartott. A harmadik az akkor látható horizonton – szerző szerint
– a Nizzai Szerződéssel kezdődött az Európai Alkotmányos Szerződéssel zárult.¹ Ez
az utóbbi szakasz – ma már világosan látjuk azt, amit a szerző akkor nem láthatott
– nem az Alkotmányos Szerződéssel, hanem a helyette 2009. december 1-vel a
Lisszaboni Szerződés hatályba lépésével fejeződött be. Az ezt követő negyedik, új
szakasznak még csak a körvonalai sejlenek fel, csak markáns tendenciákat
érezkelhetünk.

* A tanulmány az OTKA K63795 számú programjának támogatásával készült.

**Egyetemi tanár, Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Büntető Eljárásjogi és
Büntetésvégrehajtási Jogi Tanszék.

¹ Walter Perron: *Perspectives of the Harmonization of Criminal Law and Criminal Procedure in the
European Union*. In: Husabø/Stranbakken (eds.) *Harmonization of Criminal Law in Europe*. Intersentia,
Antwerpen, Oxford, 2005, 5. o.

Amit visszatekintve látunk viszont nem kevés. Egy – szupranacionális szervezet által generált – új jogterület az európai büntetőjog öltött testet. Ez a fogalom ma már általánosan elfogadott és használata során – amit az utóbbi években megjelenő tankönyvek is erősítenek – az Európai Unió büntető anyagi és eljárásjogának (továbbiakban: európai büntetőjog), bűnügyi együttműködési rendszerének létező és formálódó szabály és intézményrendszerét értjük alatta. Ez az új jogterület pedig a nemzetközi büntetőjoggal együtt a büntetőjog hagyományos szemléletét is átformálja.²

A következőkben ennek a fejlődési folyamatnak két állomását mutatjuk be. Az egyik a Luxemburgi Bíróságnak az európai büntetőjog fejlődésére gyakorolt hatását, a másik az európai büntetőjog meghatározó elvének a kölcsönös elismerés elvének a kialakulását és az Európai Unió bűnügyi együttműködését befolyásoló szerepét. A bíróság joggyakorlata, kiemelkedő szerepet játszott az európai büntetőjog kialakításában, a kölcsönös elismerés elve pedig az Európai Unió büntetőjogi együttműködési rendszerének átalakításában.

A Luxemburgi Bíróság hatása az európai büntetőjog kialakulására

1957. március 25-én az Európai Gazdasági Közösség (EGK) és az EURATOM életre hívásakor kevesen gondolhatták, hogy ezek a szervezetek komoly hatást gyakorolhatnak a tagállamok büntetőjogára. Az európai büntetőjog fejlődése és az európai büntetőjogi intézmények kialakulása ezért nem is tartott lépést az európai integráció folyamatával. Mint Siebert rámutat, a büntetőjogot, mint az állami szuverenitás egyik területét kivonták a közösségivé válás folyamatából, dacára annak, hogy bizonyos területeken, mint például az atomenergiával kapcsolatos EURATOM szerződésben foglalt büntetőjogi rendelkezések, a kartelljogi szabályok, a költségvetés védelmének a közigazgatási büntetőjog területére eső szabályai meghatározták a tagállamok jogalkotását.³

Hosszú ideig úgy tűnt, hogy az EGK jogalkotása és az Európai Bíróság (Bíróság) gyakorlata érintetlenül hagyja ezt a területet. Ezt látszott erősíteni a Bíróság több döntése is. Az Európai Bíróság az 1970-es években több határozatában kinyilvánította, hogy ezen a területen a tagállamok kompetenciája az elsődleges, igaz csak addig a határig, amíg az EGK jogszabályai megengedik. A Bíróság 1981-ben, a *Guerrino-Casati* ügyben hozott határozata is azt állapítja meg, hogy „A büntetőjog és a büntetőeljárás szabályainak megalkotása alapvetően a tagállamok dolga, ezért ők tartoznak felelősséggel”.⁴

² V.ö. Bernd Hecker: *Europäisches Strafrecht*. Springer, Berlin, Heidelberg, 2005; Andre Klip: *European Criminal Law*. Intersentia, Antwerp, Oxford, Portland, 2009; *Valsamis Mitsilegas*: *EU Criminal Law*. Hart Publishing, Oxford, Portland, 2009; *Helmuth Satzger*: *Internationales und Europäisches Strafrecht*. 4. Auflage, Nomos, Baden-Baden, 2010.

³ V.ö. Ulrich Siebert: *Die Entwicklung des europäischen Strafrecht*. In: Mireilles Delmas-Marty (Hrsg.): *Corpus Juris der strafrechtlichen Regelungen zum Schutz der finanziellen Interessen der Europäischen Union mit einer Einführung zur deutschen Übersetzung*. Carl Heimanns Verlag KG Köln, Berlin Bonn, München, 1998. 2. o.

⁴ C-203/80 (1981) ECR. 2895. o.

A későbbiek során a bíróságnak ez a távolságtartó magatartása enyhült, sőt a *Federal Republic of Germany v. Commission* ügyben több figyelemreméltó megállapítást fogalmazott meg. Az egyik, hogy a Római Szerződés 40. Cikk (3) bekezdése felhatalmazza a Közösséget minden olyan intézkedés megtételére, amely közös agrárpolitika megvalósítása érdekében szükséges. A másik fontos ebből következő láncszem, hogy a közösségi jogalkotásnak hatalmában áll, hogy e célok érdekében a legmegfelelőbb döntést hozza meg. Zárótétele pedig, hogy a megfelelő megoldás magában foglalhatja a szabálytalanságok (irregularities) szankcionálásához szükséges büntetések is. Ebből deduktív módon következik, hogy a körből nem zárhatók ki a büntetőjogi büntetések sem, bár kétségtelen tény: mindeddig a különböző szabálysértések szükséges és hatékony visszaszorítására az közigazgatási szankciók alkalmazása volt az elfogadott elv.⁵

Ez a kompetencia növekedés iránti igény persze nem áll előzmények nélkül. Korábban is több olyan bírósági döntés látott napvilágot, amely jelentékeny hatást gyakorolt a tagállamok büntetőjogi jogalkotására.⁶

A bűncselekménnyé nyilvánítás korlátai. Azt tartják, hogy a büntetőjog az a jogág, amely a legmélyebben gyökerezik az adott ország társadalmi hagyományában. Ezért a tagállamok talán a büntetőjog területén ragaszkodnak leginkább ahhoz, hogy szabályai közvetlen külső behatásoktól érintetlenül maradjanak. Az EU tagállamai azonban már hosszú ideje nem minősíthetnek cselekményeket bűncselekménnyé úgy, hogy ne vennék tekintetbe a közösségi jog által teremtett korlátokat. Ha azonban mégis így tesznek szembe kell nézniük azzal a veszéllyel, hogy állampolgáraik, gazdálkodó szervezeteik ezt a jogot nem követik, hanem a közösségi jog szabályai szerint járnak el, illetve saját államaikat, a Szerződéssel ellentétes jogszabályok alkotása, és az ezek alapján hozott döntések miatt a Bíróság előtt perrel támadják meg. Az utóbbi évtizedekben erre több példa volt.

Az 1957. évi EGK Szerződésnek az áruk és szolgáltatások szabad áramlását előíró (Szerződés) 30. és 34. cikkei⁷ az Amszterdami és a Nizzai szerződéssel módosított Maastrichti szerződés 28. és 30. cikkei, illetve az ezeket felváltó Európai Unió működéséről szóló szerződés (EUMSZ) 34. és 36. cikkei tiltják a tagállamok közötti áruimport mennyiségi korlátozását, vagy hatásában ehhez hasonló következményekre vezető intézkedéseket. Erre a Szerződés 36. cikke alapján kizárólag csak akkor van mód, ha az importtal sérülne a közegészség, a közérkölc

⁵ Az ügyben ugyanis kinyilvánította, hogy a Közösségnek jogában áll a szükséges büntetéseket kiszabni, ha ez a közös agrárpolitikáról szóló rendeletek megvalósítása érdekében szükséges. A Bíróság nem azért tartózkodott attól, hogy a büntetés fogalmába a büntetőjogi büntetést is beleértse, mert ehhez nincs joga, hanem azért, mert a felek kérelme e kérdésre nem terjedt ki. Paragraph 24: „...There is no ground in the present proceedings to express a view on the Community's power in the penal sphere”. v.ö. *Case C-240/90. v.ö. Gabriele Doná: Towards a European Judicial Area? A Corpus Juris Introducing Penal Provisions for the Purpose of the Protection of the financial Interests of the European Union* Eur..J.Crime Cr. L. Cr.J (1998) 6 285-286. o.

⁶ V.ö. France, E. Rodger: *The Influence of European Community Law on the Criminal Law of the Member States* Eur..J.Crime Cr. L. Cr.J (1994) 2 324-358. o.

⁷ Az Európai Közösségekről szóló Szerződés 34. és 36. cikk, Európai Unió működéséről szóló szerződés 34. és 36. cikkei.

vagy a közbiztonság. E feltételek hiányára tekintettel a Bíróság számos esetben hozott olyan döntést, amellyel egyes országok büntetőjogi rendelkezéseit - mint a szerződéssel ellentétes tartalmúakat és diszkriminatív jellegűeket, amelyek az áruk szabad áramlását akadályozzák - hatályon kívül helyezte. Ilyen volt pl. a *Conegate* ügyben hozott döntés,⁸ amelyben a panaszos sérelmezte, hogy a Németországból származó felfújható erotikus célt szolgáló babák importját az Egyesült Királyságba a hatóságok arra való hivatkozással tiltották meg, hogy a közmorált sértik. A Bíróság kimondta, hogy ilyen rendelkezés csak akkor hozható, ha az áruk a hazai jog rendelkezései szerint is obszcén jellegűnek minősülnek. Ebben az esetben a hazai jog ilyen babák előállítását nem tilalmazta, ezért a rendelkezést, mint a Szerződés 30. cikkébe (EUMSZ 34. cikk) ütközőt diszkriminatív, protekcionista jellege miatt megsemmisítette. Hasonlóan diszkriminatív jellegűnek minősítette a Bíróság számos ország alkoholtartalmú italokra vonatkozó jogszabályának büntetőjogi vonatkozású rendelkezéseit, amelyek korlátozzák vagy megtiltják külföldi termékek hirdetését, ennek megszegőit pedig büntetőjogi szankcióval sújtják. Ilyen döntés született a *Commision v. Repulique Francaise*,⁹ az *Andres*¹⁰ és a *Fietje*¹¹ ügyben, melynek következményeként a nem Szerződés-konform jogszabályokat hatályon kívül helyezték.¹²

Közvetlen jogforrási jellege van a rendeleteknek is, tehát az ezekkel ellentétes jogszabályi rendelkezések és döntések szintén hatálytalanok. Ez volt a mottója a *Concorde Express*¹³ ügyben hozott döntésnek, amelyben a Bíróság kimondta, hogy „minden olyan esetben, amikor a közösségi jog és a nemzeti jog rendelkezési ütköznek, a közösségi jog szabályai élveznek elsőbbséget”.

A közösségi jog forrásai közé tartoznak az irányelvek, amelyek meghatározott határidő kifizésével teszik a tagállamok kötelezettségévé, hogy az irányelv által tartalmazott szempontok szerint szabályozzanak bizonyos kérdéseket. Amennyiben ez nem történik meg az irányelv közvetlenül alkalmazhatóvá válik. Ezt szemlélteti a *Ratti* ügy,¹⁴ melyben az olasz lakkgyártó panaszos a Bírósághoz fordult, mert vele szemben büntetőeljárást kezdeményeztek olyan termékcímke használata miatt, amelyet az olasz szabályok tilalmaztak, de egy EK irányelv előírt. A Bíróság megállapította, hogy a panaszos valóban a belső joggal ellentétesen járt el, azonban a hatályos jog ellentétes az ebben a tárgyban alkotott irányelvvel, amely alapján az olasz jogalkotónak már meg kellett volna hoznia az új jogszabályt. Tehát a döntés ellentétes a közösségi joggal, ezért semmis.

A helyzet azonban nem mindig ilyen egyértelmű. Az irányelv lényege egy kívánt eredmény elérése, megvalósítása, ezért az átvétel elmulasztásának megítélésénél arra is tekintettel kell lenni, hogy, hogy az bármilyen hatással lett volna-e a kívánt

⁸ C-121/85 (1986) ECR 1007. o.

⁹ C-152/78 (1980) ECR 2071. o.

¹⁰ C-788/78 (1980) ECR 2071. o.

¹¹ C-27/80 (1980) ECR 3839. o.

¹² Meg kell azonban jegyezni, hogy a Szerződés rendelkezései a tagállamok közvetlen jogforrását képezik, tehát nem szükséges semmiféle ratifikáció ahhoz, hogy alkalmazásra kerüljenek. Ebben a tekintetben a Bíróság csupán jogszabály-értelmező funkciót tölt be.

¹³ C-128/78 (1979) ECR 419. o.

¹⁴ C-148/78 (1983) ECR 1629. o.

eredmény elérésére. Ugyanígy a *Rienks* ügyben¹⁵ az irányelv és más jogforrások közötti különbségtétel nélkül mondta ki a Bíróság, hogy „a tagállamok nem alkalmazhatnak olyan büntetőjogi rendelkezést, amely ellentétes a közösségi joggal”.

Büntetőjogi felelősség korlátai. A bűncselekménnyé nyilvánítás közösségi joggal ellentétességének megállapítása mellett a büntetőjogi felelősség kérdésében is születtek a tagállamok büntetőjogát befolyásoló döntések. Ilyen meghatározó, a francia vám-bűncselekmények elkövetése miatti felelősséget átalakító döntés született a *Rivóira and Levy* ügyben.¹⁶ Eddig a döntésig, kötelező volt csalás miatt megállapítani a felelősséget abban az esetben is, ha a csalási célzat nem volt bizonyítható, tehát az objektív felelősség elve érvényesült. Hasonló döntés született a *Bouchara* ügyben,¹⁷ amelyben a francia importőr a hazai bíróság azért marasztalta el a büntetőeljárás során, mert az általa importált áru összetételét a termelő által közölt adatok alapján adta meg. A termelő azonban pontatlanul tájékoztatta ügyfelét. A kereskedő által a fogyasztónak az áru összetételéről adott pontatlan tájékoztatás a francia jogban bűncselekmény. Az ilyen bűncselekmény elkövetése esetén objektív felelősség érvényesül. A Bíróság kimondta, hogy annak megkövetelése, hogy az importőr a termék piacra történő bevezetésekor megbizonyosodjék arról, hogy az megfelel-e a hazai fogyasztóvédelmi szabályoknak, és ennek elmulasztásáért objektív felelősséget ír elő nem ellentétes a Szerződés 30. és 36. cikkeivel. Azonban ezeknek a szabályoknak a közösséghez tartozó országból történő importra vonatkozó alkalmazása nem terjedhet túl azoknak a céloknak az elérésénél, amit a közérdek védelme megkövetel, és figyelembe kell venni azt is, hogy melyek azok az adatok, amelyek az importőr számára normális körülmények elérhetőek. Ezen túlmenően meg kell adni az importőrnek azt a lehetőséget, hogy bízson a tagország hatóságai által kiállított okmányokban, illetőleg ezek hiányában azokban a tanúsítványokban amelyek ugyanolyan mértékű biztonságot nyújtanak.

A büntetés korlátai. A közösségi jog a büntetés mértékére vonatkozóan előírja, hogy annak igazodnia kell a cselekmény súlyához. Amennyiben ez nem valósul meg a Szerződésben biztosított szabadságok károsodhatnak. Az EUMSZ 45. cikk biztosítja a munkaerő szabad áramlását a tagországokban. Ez magában foglalja, hogy a tagország polgára szabadon választhat munkát, és ebből a célból szabadon tartózkodhat a másik tagországban. A közösségi jog nem fosztja meg azonban az államokat attól, hogy pontos információkkal rendelkezhessenek a népesség mozgásáról saját területükön. Ezért előírhatják, hogy a munkavállaló rendelkezék a személyazonosításhoz szükséges érvényes útlevelel vagy személyazonossági igazolvánnyal és tartózkodási engedéllyel. A tagállamok e követelmények megsértése esetére szankciót állapíthatnak meg. Ennek nagysága azonban nem haladhatja meg azt a mértéket, amely az előírások betartatásához szükségesek. Az ezt meghaladó mértékű szankció ellentétes a közösségi joggal. Ilyennek

¹⁵ C-5/83 (1983) ECR 4233. o.

¹⁶ C-179/78 (1979) ECR 2261. o.

¹⁷ C-25/88 (1989) ECR 1105. o.

minősítette a büntetést a Bíróság a *Bonsignore* ügyben¹⁸ amikor a panaszossal szemben pusztán a tartózkodási engedély hiánya miatt alkalmaztak idegenrendészeti szankciót. Azonban a szükséges okmányokkal nem rendelkező személy menekülttáborban történő elhelyezése még akkor sem tekinthető arányos szankciónak, ha az állapítható meg, hogy korábban büntetve volt. A *Boucherau* ügyben¹⁹ a Bíróság kimondta, hogy a korábbi büntetés csak abban az esetben vehető figyelembe a menekülttáborban történő elhelyezés elrendelésénél, „ha azok a körülmények, amelyek a korábbi elítélésre alapot adtak azt tanúsítják, hogy az adott személy közvetlen veszélyt jelent a közbiztonságra.”

A büntetőeljárás korlátai. A közösségi jog elsődlegessége a büntetőeljárás területén is érvényesül. A tagországok büntető-eljárási szabályai nem akadályozhatják a közösségi jog közvetlen és egységes alkalmazását. Ez, mint a Bíróság a *Costanzo* ügyben²⁰ kimondta megalapozza az ügyész azon köteleességét, hogy ne működjék közre olyan hazai jogszabály érvényesítésében, amely ellentétes a közvetlenül érvényesülő közösségi joggal, még akkor sem, ha a tagállam jogalkotása elmulasztotta annak a hazai törvények közé iktatását.

Ez azt is jelenti, hogy az ügyész köteles ilyen esetekben a vádemeléstől eltekinteni. Ugyanígy a bíróságok sem alkalmazhatják a közösségi joggal ellentétes hazai büntetőjogot, ha azzal feltehetően késleltetik a hazai jog nem alkalmazhatóságának deklarációját. Így mint azt a Bíróság a *Tymen and Bout* ügyben²¹ kimondta a hazai bíróság nem súlyosbíthatja a büntetést egy korábbi ítéletre alapozva, amely olyan jogszabályon nyugodott, amely ellentétes a közösségi joggal.

A bűncselekmények körének tágítása. Dacára annak, hogy az EU és a Bíróság a tagállamok büntetőjogát fokozatosan a közösségi normákhoz igazítják, ezek érvényesülése előtt komoly akadályok állnak. A jogalkalmazás ugyanis a tagállamok igazságszolgáltatási szerveinek kezében van. Ezek pedig sok esetben mulasztják el a teljes együttműködést. Enélkül pedig a közösségi jog gyengévé válik.

Ez a mulasztás, mint azt *Guldemund, Harding és Sherlock* írják „nem egyszerűen valamely konkrét, egyedi intézkedés elmulasztását jelenti, hanem egy cselekményláncolat meglétének hiányát. Az első láncszem a jogalkotás, melynek meg kell felelnie a közösségi jog által előírt követelményeknek. A második a jogérvényesítés melynek során biztosítani kell ezek megfelelő alkalmazását. A harmadik jogsértések gondos feltárása. A negyedik, a szükséges polgári, szabálysértési vagy büntetőjogi felelősségre vonás kezdeményezése. Az ötödik a hatékony szankció alkalmazása, vagy polgári jogi felelősség esetén megfelelő kártérítés megfizetésére kötelezés. Az utolsó láncszem a szankciók megfelelő

¹⁸ C-67/74 (1975) ECR 297. o.

¹⁹ C-30/77 (1977) ECR 1999. o.

²⁰ C-103/88 (1989) ECR 1839. o.

²¹ C-21/81 ((1982 ECR 381. o.

végrehajtása”.²² Azonban mint a szerzők megjegyzik a tagállamok ezeknek a kötelezettségeiknek csak a jogalkotás területén tesznek eleget, a jogérvényesítés területén viszont nem. A büntetőjog területén a tagállamok intézményeik nem tekintették egyértelműnek, hogy nem csupán lehetőség, hanem kötelesség számukra a jogsértések ellen fellépés. Meg kell jegyezni azonban, hogy erre vonatkozóan a közösségi jog sem írt elő egyértelmű kötelezettségeket. A Bíróság 1977-ben az *Amsterdam Bulb BV v. Produktschap voor Siergevassen* ügyben még csupán a következőket mondta ki: „Az EKG Szerződés 5. cikke bár kötelezi a tagállamokat, hogy megfelelő általános vagy különös intézkedéseket tegyenek a Közösség intézményeinek aktusai által rájuk rótt kötelezettségek teljesítésére, megengedi nekik azt, hogy megválasszák azokat az intézkedéseket, amelyeket a legmegfelelőbbnek tartanak, beleértve a szankciók alkalmazását, legyenek azok akár büntetőjogi természetűek is. Amennyiben a közösségi jog szabályai között nem található olyan speciális szankciók, amelyeket az egyéni jogsértésekre alkalmazni lehet, a tagállamok kompetenciájába tartozik a számukra megfelelő szankciók elfogadása”.²³ A Bíróság által ebben az ügyben adott iránymutatása azonban a lojális együttműködés elvét deklaráló EKSZ 5. cikkét (EUMSZ 4. cikk (3) bek.) nagyon bátortalanul értelmezi. Ebben ugyanis következő áll: „Az Unió és a tagállamok a lojális együttműködés elvének megfelelően kölcsönösen tiszteletben tartják és segítik egymást a Szerződésekből eredő feladatok végrehajtásában. A tagállamok a Szerződésekből, illetve az Unió intézményeinek intézkedéseiből eredő kötelezettségek teljesítésének biztosítása érdekében megteszik a megfelelő általános vagy különös intézkedéseket. A tagállamok segítik az Uniót feladatainak teljesítésében, és tartózkodnak minden olyan intézkedéstől, amely veszélyeztetheti az Unió célkitűzéseinek megvalósítását.”

Ilyen értelemben, de még határozottabban fogalmazott a Bíróság 1962-ben a *High Authority v. The Netherlands* ügyben. Megállapította, hogy „...a tagállamok által kötelezettségeik teljesítése érdekében elfogadott intézkedések ellenőrzés és kikényszerítő mechanizmusok (a holland szövegben büntetőjogi rendelkezések) hiányában hatástalanok maradhatnak. Ilyen intézkedések megtétele nyilvánvaló és elkerülhetetlen kiegészítője a kormányzatot terhelő kötelezettségek teljesítésének. A kormányzat nem csupán azért tartozik teljes felelősséggel, hogy a Szerződés 70. cikkében (EUMSZ 90.cikk) foglalt célok eléréséről gondoskodjon, hanem azért is ezeket a kiegészítő intézkedéseket meghozza”.²⁴

Az első, ezen az elven alapuló elmarasztaló döntés azonban 1989-ben az ún. „Görög kukorica eset” néven ismerté vált ügyben született. Ebben az ügyben egy görög cég, görög termékként az akkori Jugoszláviából származó kukoricát exportált Belgiumba, amivel a mezőgazdasági termékek exportjára vonatkozó rendelkezések megsértésével elkövetett közösségi csalás bűncselekményét valósította meg. A Bíróság elmarasztalta Görögországot a közösségi jog megsértéséért, arra

²² V.ö. René Guldenmund, Christopher Harding, Ann Sharlock: *The European Community and Criminal Law* in: Phil Fennell, Christopher Harding, Nico Jörg, Bert Swart (ed.): *Criminal Justice in Europe. A Comparative Study*. Clarendon Press, Oxford 1995. 115. o

²³ C-124 (1977) ECR 137. o., 32-3. bek.

²⁴ C-9/61, *High Authority v. The Netherlands* (1962 ECR 217. o.

hivatkozva, hogy elmulasztotta a bűncselekmény elkövetőjével szemben bírósági eljárás kezdeményezését a büntetés kiszabásának biztosítását.²⁵ Ebben a döntésében a Bíróság kihangsúlyozta a Szerződés 5. cikkének (EUMSZ 4. cikk (3) bek.) fontosságát a közösségi jog hatékony érvényesülésének biztosításában, és meghatározta azokat az elveket, amelyek irányadóak a tagállamok számára a közösségi jog végrehatásának biztosítása során. Az első ilyen elv a jogalkalmazás hatékonysága. A második az arányosság, amely azt jelenti, hogy az eljárásoknak és a jogkövetkezményeknek igazodniuk kell az ügy sajátosságaihoz. A harmadik az asszimiláció, vagy a diszkrimináció tilalmának elve. Ez arra kötelezi a tagállamot, hogy ne tegyen különbséget a jogkövetkezmények megállapítása tekintetében a közösségi jog és a hazai jog között, részesítsék azt ugyanolyan mértékű védelemben. A védelem eszközeinek a kiválasztásánál a tagállam dönti el, hogy a közigazgatási, polgári vagy büntetőjog eszközeit tartja a legmegfelelőbbnek a közösségi jog érvényesítéséhez. A szankció megválasztásánál a Bíróság gyakorlata csak azt írja elő, hogy az hatékony, arányos és visszatartó erejű legyen.²⁶

A közösségi jog ugyanakkor kifejezetten megkövetelheti a büntetőjogi védelmet is. A szabályozás technikája arra világít rá, hogy a nemzeti büntetőjogok egyre kevésbé tudnak a külső, a közösségi jog felől érkező hatásnak ellenállni. Így pl. az EURATOM Szerződés 194. cikke előírta, hogy az európai atomenergia ügyekkel kapcsolatos titoktartási kötelezettség megszegését a tagállamoknak a büntetőjog eszközeivel kell védeniük. Ha a tagállamok Btk-i nem tartalmazznak ilyen rendelkezést a Szerződésnek ez a rendelkezése válik irányadóvá a cselekmények elbírálásakor. A büntetőjogi védelmet rendeletek is előírhatják, úgy hogy maguk határozzák meg a bűncselekményt. A tagállam büntetőjogára csak a szankció meghatározása marad.

Több rendelet fogalmaz meg ilyen, főleg élelmiszer- büntetőjoggal kapcsolatos, rendelkezéseket. Erre példa az 1696/71. számú rendelet, amely komló piaci értékesítésével kapcsolatban büntetendővé nyilvánítja annak minőségi tanúsítvány nélküli és nem megfelelő csomagolásban történő piaci forgalmazását. Az ilyen cselekményre pénzbüntetés vagy szabadságvesztés kiszabását írja elő. Hasonlóképpen az 1973. évi Tojás Rendtartás (Eggs [Marketing Standards] Regulation 1973) pénzbüntetéssel fenyegetett büntetendő cselekménnyé nyilvánítja a tojás nem megfelelő csomagolását, osztályozását, jelölését. Hasonló rendelkezést találunk a halászati és a fuvarozási tevékenység szabályozásánál is.²⁷

Számos olyan irányelv ismert, amely a tagállamok büntetőjogára jelentékeny hatást gyakorolt. Ezek közé tartozik a bennfentes kereskedelem tárgyában 1989-ben kibocsátott irányelv (Directive on insider dealing [1989]), vagy a pénzmosásról szóló 1991-ben kibocsátott irányelv (Directive on money laundering [1991]). A bennfentes kereskedelem kapcsán az irányelv a tagállamok belső joga számára minimum-követelményként ennek a cselekménynek a tilalmazását és szankcionálását írja elő, de hogy ez miképpen történjék, arról nem rendelkezik. Az

²⁵ C-68/88, *Commission v. Greece* (1989) ECR 2979. o.

²⁶ V.ö. Ligeti Katalin: *European Community Criminal Law Acta Juridica Hungarica* 1988 39 Nos 1-2 60-66. o.

²⁷ *Regulation* 2241/87.

irányelv eredeti tervezete a cselekmény büntetőjogi tilalmát írta elő, de Németország ehhez nem járult hozzá, így kompromisszumként az került a végleges szövegbe, hogy minden állam maga határozza meg, melyik jogág eszközeivel oldja meg a kérdést. A pénzmosás esetén azonban kimondták, hogy az ilyen cselekmények elleni küzdelem legeredményesebben a büntetőjog eszközeivel lehetséges.²⁸

Mindezek a jelentékeny hatások azonban nem eredményezték a tagállamok büntetőjogában meglévő diszkrpanciák kiküszöbölését, amelyek – mint Siebert írja – a hatékony európai bűnüldözés akadályát jelentik. A bűnelkövetők az európai uniós szabadságjogoknak köszönhetően szabadon, nehézségek nélkül mozoghatnak a tagországok között, míg a büntető igazságszolgáltatás nemzeti határok közé szorul, a jogsegélyegyezmények szabályainak hatályosulása pedig a bürokratikus szabályok miatt lassú és hosszadalmas.²⁹

A Luxemburgi Bíróság dacára az előbb bemutatott döntéseknek évtizedeken keresztül felemás módon közelített az Unió szintű büntetőjogi szabályozáshoz. Ennek lényege az volt, hogy az Európai Közösségeknek hiányzik a joga a büntetőjogi szabályok megalkotására, bár ez egyes esetekben nem kizárt. Tény azonban, hogy az EU létrejöttét követően az I. pillér keretében minden büntetőjogi szabályozási kísérlet kudarcot vallott.

Ez az attitűd az ezredforduló után éles fordulatot vett. Ezt a fordulatot két olyan döntés testesíti meg, amelyek lavinaszerű változást hoztak az EK jogalkotási kompetenciájának értelmezésében. Megnyitották az utat az I. pilléres szabályozás előtt, amely a Lisszaboni Szerződésben már határozott formát öltött. Az egyik a környezetvédelemről szóló kerethatározat megsemmisítését kimondó döntés, a másik a Pupino ügyben hozott határozat.

A környezetvédelem büntetőjogi eszközeiről szóló kerethatározat³⁰ megsemmisítéséről hozott döntés indokolásában a Bíróság határozottan

²⁸ V.ö. France i.m. 342. o.

²⁹ V.ö. Siebert i.m. 2. o.

³⁰ C-176/03. sz. ügy Az Európai Közösségek Bizottsága kontra az Európai Közösségek Tanácsa. „A környezet büntetőjog általi védelméről szóló 2003/80 kerethatározat, mivel azt az Európai Unióról szóló szerződés VI. címe alapján fogadták el, az EK 175. cikkben a Közösségnek juttatott hatásköröket bitorolja, következképpen – oszthatatlanságánál fogva – a kerethatározat teljes egésze sérti az EU 47. cikket. Az említett kerethatározatnak a tagállamok büntető jogszabályainak és különösen több környeztkárosító bűncselekmény tényállásainak a részleges harmonizációját tartalmazó 1–7. cikkét – mind céljára, mind tartalmára tekintettel – az EK 175. cikk alapján lehetett volna érvényesen elfogadni, mivel e rendelkezések fő tárgya a környezetvédelem, amely a Közösség egyik alapvető célja.

Ebből a szempontból igaz, hogy főszabály szerint a büntető jogszabályok nem tartoznak a Közösség hatáskörébe, ahogy a büntetőeljárás szabályai sem, ez azonban nem akadályozhatja meg a közösségi jogalkotót abban, hogy amikor a hatékony, arányos és visszatartó erejű büntetőjogi szankciónak a hatáskörrel rendelkező nemzeti hatóság általi alkalmazása a súlyos környeztkárosítások leküzdésének elengedhetetlen eszköze, a tagállamok büntetőjogával kapcsolatban megtegye a környezetvédelem tárgykörében alkotott jogi normák teljes érvényesülésének biztosításához szükségesnek tartott intézkedéseket. A közösségi jogalkotónak a környezetvédelmi politika végrehajtása keretében biztosított ezen hatáskörét nem kérdőjelezi meg az a körülmény, hogy az EK 135. cikk és az EK 280. cikk (4) bekezdése a vámügyi együttműködés, illetve a Közösség pénzügyi érdekeit sértő cselekmények elleni küzdelem terén a tagállamok hatáskörében tartja a nemzeti büntetőjog alkalmazását és az igazságszolgáltatást.”

megfogalmazta, hogy egyfelől nincs akadálya annak, hogy az I. pillér keretei között a büntetőjogi szabályozás is helyet kapjon, ha annak célja az EK Szerződésben foglalt egyes politikák védelme, másfelől az ilyen kérdéseknek a III. pilléren történő szabályozása az EK Bizottságtól történő hatáskörelvonást jelent. Ezzel a döntéssel egyértelművé tette, hogy a szektorális, egy-egy politika védelmét szolgáló – tehát nem átfogó, általános – büntetőjogi szabályozás nem ellentétes az EK Szerződés céljával.

A Pupino ügyben³¹ pedig, amelynek egyik legfontosabb eljárásjogi problémája gyermekkorú sértettek védelme az olasz büntetőeljárásban, a Bíróság azt mondta ki, hogy az EU kerethatározatokban foglalt büntetőeljárás jogi rendelkezések elsőbbséget élveznek a nemzeti büntetőeljárás szabályaival szemben, még akkor is, ha azokat még nem ültették át a nemzeti büntetőjog keretei közé. Ezzel a döntésével, ha közvetett módon is, a Bíróság félreérthetetlenül az EU büntetőjogi szabályok – a kerethatározatok bizonyos feltételek mellett érvényesülő - közvetlen hatálya mellett érvelt. Mindezek fontos érvek voltak a formálódó Lisszaboni Szerződés büntetőügyekben megvalósuló igazságügyi együttműködésre vonatkozó rendelkezései mellett.

A másik meghatározó tényezővé a kölcsönös elismerés elve vált.

A kölcsönös elismerés elve³²

A kölcsönös elismerés elve azt jelenti, hogy az EU területén a tagállamok egymás meghatározott jogi aktusait minden külön eljárás nélkül érvényesnek és végrehajthatónak ismerik el. A *kölcsönös elismerés elve* az EK szintjén régóta létező elv (pl. foglalkozások, diplomák, polgári, kereskedelmi jogi bírósági döntések kölcsönös elismerése), a bűnügyi együttműködés területén azonban az utóbbi tíz évben kezdett formálódni.

Első megjelenése az 1998. június 15-16-án Angliában, Cardiffban megrendezett EU csúcscrtekezelethez kötődik, ahol Jack Straw akkori angol belügyminiszter a terrorizmus, a kábítószer és a szervezett bűnözés elleni küzdelem hatékonyabbá tétele érdekében javasolta, hogy az Egyesült Királyságban működő három (angol, ír, skót) jog- és igazságszolgáltatási rendszerben született bírósági határozatok kölcsönös elismerésének mintájára ezt az elvet tegyék az EU igazságügyi együttműködésének alapelvévé.

A Cardiff-i Európai Tanács következtetéseinek 39. pontja kimondja, hogy „az EU Tanácsa elismeri annak szükségességét, hogy erősíteni kell a nemzeti jogrendszerek együttműködési képességét, ezért a Tanács megvizsgálja annak a

³¹ Luxemburgi Bíróság C-105/3 ügy a Maria Pupino ellen folyó büntetőeljárásról. „A büntetőeljárásban a sértett jogállásáról szóló, 2001. március 15-i 2001/220/IB kerethatározat 2., 3. cikkét és 8. cikkének (4) bekezdését akként kell értelmezni, hogy a nemzeti bíróság számára biztosítani kell azt a lehetőséget, hogy kiskorú gyermekek részére – akik, az alapügyhöz hasonlóan, magukat bántalmazás sértettjének vallják – tanúvallomásuk számukra megfelelő védelmet biztosító részletes szabályok szerinti, például nyilvános tárgyaláson kívüli és azt megelőző megtételét engedélyezze.”

³² V.ö. Jannemieke Ouwerkerk: *Quod pro quo? A comparative law perspective on the mutual recognition of judicial decisions in criminal matters*. Intersentia, Cambridge, Antwerp, Portland, 2011.

lehetőségét, hogy miképp lehet nagyobb teret biztosítani a tagállamok bíróságai által hozott határozatok kölcsönös elismerésének.³³

A következő évben 1999. október 15-16-án Finnországban, Tampereben megtartott EU csúcsértekezlet konklúziói között ez az elv már úgy jelenik meg mint az EU tagállamok közötti polgári és bűnügyi együttműködés sarokköve (cornerstone), amelyet a bíróságok és más hatóságok határozatainak elismerésére alkalmazni kell. A kölcsönös elismerés elve a Tamperei Európai Tanács ülését követően megjelenik a Hágai és a Stockholmi Programban is. Ezekben a Programokban a kölcsönös elismerés elvének értelme változik, gazdagodik.³⁴ Bár az EU a büntető ügyekben folyó igazságügyi együttműködés terén azóta is irányadónak tekinti ezt az elvet, ami a Lisszaboni Szerződés már általános érvényű, kodifikált elvként jelenik meg, alkalmazása ezen a területen korántsem tekinthető magától értetődőnek.

Mint *Mitsilegas* rámutat a kölcsönös elismerés elvének átültetése a kereskedelmi és versenyjog területéről a büntetőügyek területére számos problémát vet fel. A két terület ugyanis minőségében különbözik egymástól. A büntetőjog és a büntetőeljárás - szemben a kereskedelmi és versenyjoggal, amelyek a magánjog körébe tartoznak - közjog, amely az állam és az állampolgár viszonyát szabályozza. A szabályozásnak azonban nem csupán az állam érdekeit kell szem előtt tartania, hanem az állampolgári és emberi jogokat is garantálnia kell.

A bírósági határozatoknak komoly kihatásai vannak ezekre a jogokra, amelyeknek korlátozásának szükségességét bizonyítékokkal kell igazolni és megindokolni. A versenyt nem lehet a büntetőügyek területére átültetni, mivel a ezek logikája egymástól eltér és a piaci megfontolások a büntetőjogban nem alkalmazhatók.

A piac logikája a rugalmasságon, folyamatos változáson és a profitmaximalizáláson nyugszik, míg a büntetőjog a világos, áttekinthető, előre

³³ Cardiff European Council 15 and 16 June 1988 Presidency Conclusions, SN 150/1/98 Rev 1.

³⁴ Tampere European Council 15-16 10 1999 Conclusions of the Presidency.

A *Hágai Program* célkitűzése volt: 1. az EU tagállamai bűnüldöző hatóságai közötti, különösen a súlyos bűncselekményekre, különösen a terrorista cselekményekre vonatkozó információk és bűnüldözési operatív információk cseréjének egyszerűsítése; 2. A terrorizmus elleni hatékony küzdelem; 3 a rendőrségi együttműködés erősítése; 4. a bűnmegelőzésre vonatkozó tagállami erőfeszítések támogatása; 5. a határokon átnyúló szervezett bűnözés uniós szintű kezelésére vonatkozó stratégiai koncepció kidolgozása és működőképessé tétele; 6. európai drogstratégia kidolgozása; 7. a nyomozások összehangolásának megerősítése, a határokon átnyúló bűncselekmények esetén az eljárás egy államban történő koncentrálása feltételeinek megteremtése, az igazságügyi együttműködés továbbfejlesztése; 8. a kölcsönös elismerés elvének végrehajtására irányuló intézkedések átfogó programjának befejezése; 9. a büntető anyagi jogszabályok közelítése a határokon átnyúló különösen súlyos bűncselekmények esetén; 10. a tagállamok és az Eurojust együttműködésének hatékonyabbá tétele.

A *Stockholmi Program* célul tűzte ki: 1. a kölcsönös elismerés általános elvének megerősítése, a bűncselekmények és szankciók meghatározott esetekben történő összehangolása; 2. szilárd és közös európai büntetőeljárás alapok kialakítása, új átfogó bizonyítás-felvételi rendszer megteremtése, az elkövetett bűncselekményekre vonatkozó tagállamok közötti információcsere hatékonyabbá tétele; 3 az európai ügyészi szervezet felállításának előkészítése.

³⁴ Az I. pillér a közösségi pillér, a II. pillér a külügyi és biztonságpolitikai pillér, a III. pillér a belügyi és igazságügyi együttműködés pillére.

kalkulálható, megismerhető szabályokat, a jogbiztonságot és a jogállami szabályozást kívánja meg. Az EU belső piacán a kölcsönös elismerés a tagállamok által közigazgatása és törvényhozása által létrehozott standardok és ellenőrzési mechanizmusok elismerését jelentik, amelyek a személyek és áruk szabad áramlását segítik elő és a közösségi jogok és szabadságok gyakorlását biztosítják.³⁵

A büntetőügyekben a kölcsönös elismerés elve a bírósági határozatok kölcsönös elismerését, ezáltal az állami büntetőhatalom kiterjesztését, „szabad mozgását segíti elő”. Nem vitatható, hogy mindkét területnek közös ismérve a határok nélküli Európában való szabad mozgás, amely azonban a büntetőjog területén némi megszorítással érvényes. Ugyanis nem szolgálhatja a bűnelkövetés megkönnyítését, illetve a bírósági határozatok szabad mozgása végső soron az egyéni jogok korlátozásához és nem kiteljesedéséhez vezetnek.

A kölcsönös elismerés elve a tagállami szuverenitás előtt is komoly kihívást jelent, hiszen az egységes európai térségben olyan tagállami bírósági határozatok válnak végrehajthatóvá, amelyek nem az Európa szerte általánosan elismert jogszabályokon és ugyanazokon a garanciális rendelkezéseken alapulnak.

Az elmúlt tíz során a kölcsönös elismerés elve összesen tíz elfogadott kerethatározatban jelent meg a büntetőeljárás területén. Az egyik a pénzmosásról, valamint a bűncselekményekhez használt eszközök és az abból származó jövedelem azonosításáról, felkutatásáról, zárolásáról, lefoglalásáról és elkobzásáról szóló 2001. június 26-i kerethatározat,³⁶ a másik az európai elfogatóparancsról és a tagállamok közötti átadási eljárásokról szóló 2002. június 13-i kerethatározat,³⁷ a harmadik a bűncselekményekre vonatkozó bizonyítékok és bűncselekmény eredményeként létrejövő vagyon zárolásáról szóló 2003. július 22-i kerethatározat,³⁸ a negyedik a kölcsönös elismerés elvének a pénzbüntetésekre való alkalmazásáról szóló 2005. február 24-én elfogadott kerethatározat,³⁹ az ötödik a kölcsönös elismerés elvének a vagyonelkobzást elrendelő határozatokra történő alkalmazásáról szóló 2006. október 6-i kerethatározat,⁴⁰ a hatodik a kölcsönös elismerés elvének a büntetőügyekben hozott szabadságvesztés büntetéseket kiszabó vagy szabadságelvonással járó intézkedéseket alkalmazó ítéleteknek az Európai Unióban történő végrehajtásáról szóló november 27-i kerethatározat,⁴¹ a hetedik a kölcsönös elismerés elvének az ítéletekre és próbaidőt megállapító határozatokra való, a próbaidő alatti megatartási szabályok és alternatív szankciók felügyelete céljából történő alkalmazásáról szóló 2008. november 27-i kerethatározat⁴², a nyolcadik a büntetőeljárás során felhasználható

³⁵ v.ö.Valsamis Mitsilegas: *The constitutional implications of mutual recognition in criminal matters in the EU*. CML Rev. 43. 2006 1280. o.

³⁶ Council Framework Decision 2001/500/IB of 26 June 2001 on money laundering, the identification, tracing, freezing, seizing and confiscation of instrumentalities and the proceeds of crime. OJ L 182 5.7.2003

³⁷ 2002/584/IB tanácsi kerethatározat, HL L 190 2002.7.18.

³⁸ Council Framework Decision 2003/577/JHA of 22 July 2003 on the execution in the European Union of orders freezing property or evidence. OJ L 196 3.8.2003

³⁹ 2005/214/IB tanácsi kerethatározat HL L 76 2005. 3.22.

⁴⁰ 2006/783/IB tanácsi kerethatározat, HL L 328 2006.11.24.

⁴¹ 2008/909/IB tanácsi kerethatározat HL L 327 2008.12.5.

⁴² 2008/946/IB tanácsi kerethatározat, HL L 337 2008.12.16.

tárgyak, dokumentumok és adatok megszerzéséről szóló 2008. december 18-i kerethatározat⁴³, a kilencedik az egyes kerethatározatok módosításáról a személyek eljárási jogainak megerősítése, valamint a kölcsönös elismerés elvének az érintett személy megjelenése nélkül (in absentia) lefolytatott eljárásokat követően hozott határozatokra való alkalmazásának előmozdításáról szóló 2009. február 26-i kerethatározat⁴⁴, végül a tizedik a kölcsönös elismerés elvének az EU tagállamai közötti, az előzetes letartóztatás alternatívájaként felügyeleti intézkedéseket elrendelő határozatokra történő alkalmazásáról 2009. október 23-i kerethatározat.⁴⁵

Kvázi kölcsönös elismerésre vonatkozó rendelkezéseket tartalmaz a 2000. május 29-i, bűnügyi jogsegélyegyezmény 2001-ben elfogadott kiegészítő jegyzőkönyve is, amely a pénzügyi és a politikai bűncselekmények tekintetében eltörli a kéttős inkrimináció elvét és olyan esetekre, amelyekben a tagállam a kéttős inkrimináció hiányára hivatkozással megtagadja a jogsegélyt, konzultációs eljárást hoz létre. Ezeknek a szabályoknak a léte elengedhetetlen a kölcsönös bizalom megvalósulásához⁴⁶

A kölcsönös elismerés és a garanciák. Az előzetes eljárás a büntetőeljárás első és egyben a bizonyítás szempontjából a legfontosabb szakasza. Az itt beszerzett bizonyítékok jutnak a legfontosabb szerephez a bírósági eljárásban a büntetőjogi felelősség megállapítása, az igazságszolgáltatás megvalósulása során. Nem közömbös tehát, hogy a bizonyítékok beszerzése során milyen mértékű garanciákat biztosítanak a terhelt, a védő és a sértett számára a különböző büntetőeljárások.

Ezen a területen pedig az EU tagállamok között jelentős az eltérés. A lengyel Be.-ben a terheltet a nyomozó hatóság nem köteles tájékoztatni arról, hogy milyen bűncselekménnyel gyanúsítják, előzetes letartóztatása esetén pedig csak tizennégy nap elteltével konzultálhat először védőjével⁴⁷. A francia Be. szerint a terheltet a nyomozás során elrendelt őrizetbe vétel esetén csak az első tizenkét óra, terrorcselekmény esetén hetvenkét óra elteltével illeti meg a védővel való érintkezés joga. Az első konzultáció azonban egyik esetben sem haladhatja meg a harminc percet. A védő a kihallgatásokon nem lehet jelen. A hallgatáshoz való jogra történő kioktatási kötelezettséget pedig 2003-ban eltörölték.⁴⁸

Ezzel ellentétben lehet említeni a magyar Be. erre vonatkozó szabályait, amelyek az előbb említettekénél jóval szélesebb jogosítványokat ad a terhelt és a védő kezébe. A példák sorát lehetne folytatni.

⁴³2008/978/IB tanácsi kerethatározat HL L 350 2008.12.30

⁴⁴2009/909/IB tanácsi kerethatározat HL L 81 2009 3..27.

⁴⁵2009/829/IB tanácsi kerethatározat HL L 294 2009.11.11

⁴⁶Peers: *Mutual recognition and criminal law in the European Union: Has the Council got it wrong?* CML Rev. 2004 41. 5-36. o.

⁴⁷Piotr Krusziński: *The Investigative Stage of the Criminal Process in Poland*. In: Ed Cape, Jackqueline Hodgson, Ties prakken, Taru Spronken (ed.) *Suspects in Europe*. Intersentia, Antwerpen, Oxford, 2007 185, 195. o.

⁴⁸Richard Vogler: *Criminal Procedure in France*. In Vogler, Huber (ed.): *Criminal Procedure in Europe*. Max-Planck Institut für ausländisches und internationales Strafrecht, Duncker & Humblot, Berlin, 2008 198-199. o.

A bizonyítást az arra feljogosított hatóságok, a törvényben foglalt szabályoknak megfelelően folytatják le, a garanciákat és emberi jogi normákat tiszteletben tartva, azzal a céllal, hogy büntetőjogi felelősség eldöntése szempontjából releváns tényeket feltárják. Ennek hiánytalan és alapos lebonyolításától függ, a büntetőjogi felelősségre vonás eredményessége.

Ezek a fogalmi keretek mindeddig a huszonhét nemzet huszonkilenc nemzeti büntetőeljárás rendszerében nyerték el értelmüket.⁴⁹ A kérdés témánk szempontjából az, hogy ezek a többé-kevésbé közös európai történeti és kulturális gyökerekkel rendelkező, de erőteljesen nemzeti karakterrel és hagyományokkal, eltérő fogalmi és nyelvi sajátosságokkal felruházott nyomozási és bizonyítási rendszerek miképpen hozhatók közös nevezőre.

A kultúra, nyelv és az intézményrendszer különbözőségeinek áthidalása két vagy több állam esetén már önmagában sem könnyű feladat, de a különböző bűncselekmények eltérő nyelvi, rendszertani, dogmatikai, pönológiai megközelítéséből adódó problémák összehangolása szinte megoldhatatlan.

Bár a kölcsönös bizalom az EU tagállamok együttműködésének alapja, a másik állam alkotmányos felépítésébe, jogállami működésébe vetett bizalom közel sem teljes. A bizalomhiány a büntetőjognak, mint a szuverenitás utolsó bástyájának a védelme érdekében tett erőfeszítések következtében pedig nem csökken. Ez pedig rontja annak esélyét, hogy a tagállamok a közös nevezőt megtalálják.

Az együttműködés eddiginél hatékonyabb módozatainak megtalálása azonban feszítő szükség, és nem elképzelhetetlen. Feltétlenül le kell szögezni azonban, hogy ennek a feladatnak az értelmezési tartománya egyrésztől szűkebb, másrésztől tágabb mint a teljes büntetőeljárás. Szűkebb abban a tekintetben, hogy csak a transznacionális jellegzetességekkel bíró bűncselekmények tekintetében lefolytatott nyomozásra és bizonyításra vonatkozik, tehát a különböző büntetőeljárás rendszereknek az együttműködés során megvalósuló kapcsolódása a szektorális együttműködés jegyében zajlik, így – kivételes jellegű – még akkor is, ha az ilyen bűncselekmények elkövetése egyre inkább a mindennapi bűnüldözési feladatok közé tartozik. Tágabb viszont annyiban, hogy ez az operatív együttműködés legalább két különböző jogi és nyelvi kultúrájú és intézményrendszerű szuverén államot érint, ami több intézmény és jogintézmény együttműködését kívánja meg.

A garanciális szabályok maradéktalan betartása a bizonyítékok értékelésénél fontos szempont. Ezek képezik a bizonyítékok legitimációjának egyik elemét. A különböző nemzeti jogrendszerek alacsonyabb legitimációs szintjei azonban kétségeket ébreszthetnek a bizonyítékok hitelt érdemlősége iránt. Ennek hordozója a nyelv. Hangsúlyozni kell, hogy a nyomozási cselekményekről készült jegyzőkönyvek nyelvi korrektsége a vádemelés és a bírósági tárgyaláson folytatott bizonyítás és a büntetőjogi felelősség eldöntése szempontjából kiemelkedő, hiszen a tények, bizonyítékok legjelentősebb részét vagy egészét a nyelv közvetíti.

Az EU ezt a kezdő lépést a Lisszaboni Szerződéssel már megtette, ami általán könnyebbé válik a bizonyítékok kölcsönös elfogadhatóságával együtt járó

⁴⁹ Az Egyesült Királyságban három büntető igazságszolgáltatási rendszer működik.

kérdések megoldása és a beszerzett bizonyítékok a határokon átnyúló bűnözés elleni fellépés során is a tisztességes eljárás egyik biztosítékává válhatnak.

A kölcsönös elismerés és a Lisszaboni Szerződés. A 2007. december 13-án elfogadott, 2009. december 1-én hatályba lépett Lisszaboni Szerződéssel a kölcsönös elismerés elve a bűnügyi együttműködés meghatározó, egyben kodifikált elvévé vált. Erről a kérdésről az Európai Unió működéséről szóló Szerződés (EUMSZ) „Igazságügyi Együttműködés Büntetőügyekben” című 4. Fejezetének 82.cikk (1) bekezdése rendelkezik.

Eszerint „Az Európai Unióban a büntetőügyekben folytatott igazságügyi együttműködés a büntetőügyekben hozott bírósági ítéletek és határozatok kölcsönös elismerésének elvén alapul, és magában foglalja a tagállamok törvényi, rendeleti és közigazgatási rendelkezéseinek közelítését a (2) bekezdésben és a 83. cikkben említett területeken”.

Az Európai Parlament és a Tanács rendes jogalkotási eljárás keretében intézkedéseket állapít meg, amelynek célja:

- a) a bírósági ítéletek és határozatok minden formájának az Unió egészén belüli kölcsönös elismerését biztosító szabályok és eljárások megállapítása,
- b) a tagállamok közötti joghatósági összeütközések megelőzése és rendezése,
- c) a bírák ügyészek és igazságügyi alkalmazottak képzésének támogatása,
- d) a tagállamok igazságügyi vagy annak megfelelő hatóságai közötti együttműködés megkönnyítése a büntetőeljárások keretében és a határozatok végrehajtása terén

Ez a jogközelítés a (2) bekezdés alapján kiterjed a több államot érintő büntetőügyekben a bírósági ítéletek és határozatok kölcsönös elismerésének, valamint a rendőrségi és igazságügyi együttműködésnek a megkönnyítése érdekében szükséges, az Európai Parlament és a Tanács rendes jogalkotási eljárás keretében elfogadott irányelvekben szabályozási minimumok megállapítására.

E szabályozási minimumok a következőkre vonatkoznak:

- a) a bizonyítékok tagállamok közötti kölcsönös elfogadhatósága,
- b) a személyek jogai a büntetőeljárásban
- c) a bűncselekmények sértettjeinek jogai,
- d) a büntetőeljárás egyéb olyan külön vonatkozásai, amelyeket a Tanács határozatban előzetesen ilyenként határozott meg.

Az ilyen határozat elfogadásakor a Tanács az Európai Parlament egyetértését követően, egyhangúlag határoz. E szabályoknak figyelembe kell venniük a tagállamok jogi hagyományai és jogrendszerei közötti különbségeket. A szabályozási minimumoknak az elfogadása nem akadályozza meg a tagállamokat abban, hogy a személyek számára magasabb szintű védelmet biztosító intézkedéseket tartsanak fenn, vagy vezessenek be.

Ez azt jelenti, hogy amennyiben a tagállamoknak a bizonyításra, a büntetőeljárásban résztvevő személyek (terhelt, védő stb.) jogaira és a sértetti jogokra vonatkozó rendelkezései az Európai Parlament és Tanács irányelvében elfogadott szabályokban meghatározott mércét megütik, akkor a lefolytatott bizonyítás eredményét más EU tagállamban egyenértékűnek kell tekinteni. Még akkor is, ha egyébként egy vagy több tagállamban az előbb említettek jogok

tekintetében a többi tagállamban garantáltaknál magasabb védelmet biztosító jogintézményeket tartanak fenn.

A kölcsönös elismerés elvével kapcsolatban a másik jelentőséghez jutó terület a büntető anyagi jog. Erre vonatkozóan az EUMSZ 83. cikke tartalmaz rendelkezéseket. Ezek lényege, hogy az Európai Parlament és az Európai Unió Tanácsa rendes jogalkotási eljárás keretében az EU-n belüli bűnügyi együttműködés tárgyát képező súlyos bűncselekmények (terrorizmus, emberkereskedelem és a nők és gyermekek szexuális kizsákmányolása, tiltott kábítószer-kereskedelem, tiltott fegyverkereskedelem, pénzmosás, korrupció, pénz és egyéb fizetőeszköz hamisítása, számítógépes bűnözés és szervezett bűnözés) tényállásai és a büntetési tételei tekintetében irányelveket fogadhat el, amelyek ezekre vonatkozóan minimumszabályokat állapítanak meg. A Lisszaboni Szerződés tehát a kölcsönös elismerés elvét keretek közé kívánja szorítani és nem bízza kizárólag a tagállamok belátására

Ilyen minimumszabályok megállapítására más bűncselekmények esetén is sor kerülhet, ha azok az előbb felsorolt bűncselekményekkel azonos jellegzetességekkel rendelkeznek, vagyis olyan különösen súlyos bűncselekmények, amelyek jellegüknél vagy hatásuknál fogva több államra kiterjedő vonatkozásúak, illetve amelyek esetében különösen szükséges, hogy az ellenük folytatott küzdelem közös alapokon nyugodjék.
